

תוכן העניינים

עמוד

3.....	מבוא ורקע כללי.....
4.....	סקירה על הספרים החיצוניים.....
6.....	ספר היובלים.....
11.....	הלכות השבת בתורה ובנביאים.....
15.....	הלכות שבת בספר היובלים והשוואתן לתורה ולנביאים.....
22.....	סיכום.....
23.....	מקורות.....

מבוא ורקע כללי

ספר היובלים נמנה עם הספרים החיצוניים. אלו הם ספרים עתיקים שלא נכנסו לתוך התנ"ך, מסיבות שיפורטו להלן וכוללות: מסורות קטועות וגרסאות שונות שלא אפשרו לעמוד על הגרסה הנכונה והמקורית, כניסת של חומר מהנצרות או כתות שפרשו מדרך ההלכה היהודית וכדומה. פרק סקירה על הספרים החיצוניים יינתן להלן.

ספר היובלים מספר מחדש את הכתוב בספר בראשית ובראשית ספר שמות. הסיפור שסופר בספר בסגנון שונה מהתורה נותן לקורא מידע כרונולוגי לגבי מאורעות ספר בראשית, היות ומחבר ספר היובלים מסדר את ספרו והאירועים שבו לפי יובלים, שמיטות ושנים מאז הבריאה.

מעבר לזה מסופר בספר על רוחות רעות, מלאכים שונים ועוד, ובנוסף על אירועים נוספים שלא הוזכרו בספר. אירועים כאלה מופיעים במקורות אחרים, למשל בכתבי יד קדומים שנכתבו על ידי יהודים באלכסנדריה ובארץ ישראל.

מחבר ספר היובלים קרא לספרו 'התורה והתעודה', ובכך מראה שהוא נחשב כתורה השנייה שניתנה בסיני. לדברי המחבר, תורה זו הייתה כתובה בשמים על לוחות והיא נאמרה למשה על הר סיני מפי דמות שנקראת 'מלאך הפנים'. זה נמסר לעל עם ישראל יחד עם התורה הכתובה בחמשת החומשים, שהגיעה דרך משה מהר סיני כשהיא כתובה על לוחות אבן. זה כמובן גרם למחלוקת בימי הבית השני, לגבי השאלה כמה תורות ניתנו לישראל דרך משה בהר סיני ובאיזו דרך נמסרו.

הספר מעורר שאלות ונושאים שונים אחרים לדיון: עד כמה אפשר להיפתח לתרבות יוון, מי הן הקבוצות הראויות להנהגת ישראל, מהו לוח השנה הנכון – שנה של 354 ימים או 365, ואיך לפרש נכון מה שכתוב בתורה. הביאור לספר במהדורה של ורמן (2015) מאפשר לקורא לעמוד על דעות מחברו ועל עולמם הדתי והתרבותי על גווניו השונים של היהודים בעת העתיקה.

הספר לא נשמר בשפתו המקורית, עברית, ונותר שלם רק בנוסח תרגומו לשפה אתיופית עתיקה בשם געז. בעולם נודע הספר מחדש באמצע המאה ה-19, כאשר הגיעו כתבים אתיופיים למערב. תרגום לטיני של הספר התגלה בשנת 1861. בשנת 1921 מצאו חלקים ממנו מצוטטים בשפה סורית עתיקה במקומות שונים. באמצע המאה העשרים החלו להתפרסם חלקי כתבי יד בעברית, ממגילות שהתגלו במערות קומראן. התרגום במהדורה הנדונה בעבודה זו הוא אוסף ותוצר כלל הקטעים וככתבים שנמצאו בשפות השונות, הערכתם וסינונם עד ללשון תרגום ספר זה (ורמן, 2015).

על פי המשוער נכתב ספר היובלים בידי יהודים במאה השנייה לפנה"ס, בשפה העברית במקור.

יש שמשערים שהספר התקבל על ידי האיסיים - כת יהודית שפרשה מהחיים העירוניים והתיישבה באזור קומראן ליד ים המלח. ואכן, קטעים מסוימים מהמקור העברי של הספר נמצאו במגילות ים המלח שם. אחרים משערים שמקור הספר הוא כוהני, ושייך לספרית כתבי הקודש של הכהנים לבית צדוק, כת שחיה התרכזו ברעיון המקדש והחיים סביבו (ורמן, 2015).

עבודה זו תתמקד בסקירת מצות שבת בספר היובלים, רקע שנראה שמשמש לדגשים מסוימים בה והשוואת הלכות שבת של ספר היובלים לאלו שהוזכרו בתורה ובנביאים. טענה שתעלה היא שלאור זלזול גדול שהיה בימי ירמיהו ונחמיה בנושא הובלת משאות וסחר בשבת בירושלים וסביבותיה, הודגשו לגבי

שבת בספר היובלים איסורי הוצאת משא, יציאת אנשים, דיבורי חול, תכנוני עבודה ואפילו מחשבות חול בשבת.

הספרים החיצוניים

מדובר בספרים שלא נכללו בתנ"ך מסיבות שונות.

אלו ספרים שנתחברו בימי בית המקדש השני והמשנה, חלקם כתובים ביוונית וחלקם בעברית. כפי שנראה להלן, חז"ל לא ראו בעין יפה לימוד בספרים אלו, ולכן המקור העברי הלך ונשתכח עם השנים ונותרו רק תרגומים ללטינית, ליוונית, לאתיופית או לסורית עתיקה.

מאמרים שונים לגבי היחס השלילי של חז"ל לספרים אלו נמצאים בגמרא ובמדרשים שונים. לדוגמה:

במסכת סנהדרין פרק י משנה א נאמר, שלדעת רבי עקיבא מי שקורא בספרים חיצוניים אין לו חלק לעולם הבא. תנא קמא של אותה משנה חולק עליו ולא הזכיר יחס כזה, עדין לא הכשיר ספרים אלו לקריאה.

באנציקלופדיה תלמודית כרך ט"ו – ערך חכמות חיצוניות, ספרים חיצוניים: נאמר שספרים אלו הינם ספרי מינים, כופרים או נוצרים, שפירשו את התנ"ך לפי דעתם שלהם ולא לפי מסורת חז"ל שעברה מדור לדור ונרשמה במשנה, בגמרא ובמדרשים. מעבר לזה, יש בהם כתובים שאפשר להבין מהם מחשבות על שיתוף כביכול עם האל. גם אם לא תמיד מוצאים בהם סתירות לתנ"ך לא ראו פוסקים בעין יפה את השימוש בהם, היות והם מביאים לביטול זמן ולקריאה ללא תועלת לאדם. שלא לדבר עם פגמים באמונה שיתכן שקיימים בהם.

בגמרא במסכת סנהדרין דף ק' עמוד ב' נאמר: "רב יוסף אמר: ספר בן סירא אסור לקרותו, והקורא בו כקורא בספרי מינים".

גם במדרש במדבר רבה פרשת נשא פרשה יד אות ד נאמר:

"וַיִּתֵּר מִהֶמְחָה בְּנֵי הַזֹּהֵר עֲשׂוֹת סְפָרִים הַרְבֵּה אֵין קֶץ וְלַהֲגַ הַרְבֵּה יִגְעַת בְּשָׂר" (קהלת י"ב, י"ב). אמר הקב"ה: כ"ד ספרים כתבתי לך. הזהר ואל תוסף עליהם. למה? "עשות ספרים הרבה אין קץ". כל מי שקורא פסוק שאינו מכ"ד ספרים כאלו קורא בספרים החיצוניים, הוי "הזהר עשות ספרים הרבה", שכל העושה כן אין לו חלק לעולם הבא. הדר הוא דכתיב: "אין קץ" כמ"ד (דניאל י"ב) "ואתה לך לקץ". הרי לך המוסיף ספר מהו עונשו. ומנין שאף ההוגה מתייגע בהן? ת"ל "ולהג הרבה יגיעת בשר" שאין בשרו ננערת מן עפרה, כההיא דתנינן ואלו שאין להם חלק לעוה"ב... והקורא בספרים החיצוניים".

וכן אמרו במדרש קהלת י"ב, י"ב "וַיִּתֵּר מִהֶמְחָה בְּנֵי הַזֹּהֵר, מְהוּמָה, שְׁפָל הַמְכַנִּיס בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ יוֹתֵר מֵעֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה סְפָרִים, מְהוּמָה הוּא מְכַנִּיס בְּבֵיתוֹ, כְּגוֹן סֵפֶר בֶּן סִירָא וְסֵפֶר בֶּן תַּגְלָא"

"כל המכניס בתוך ביתו יותר מכ"ד ספרים מהומה הוא מכניס לביתו, כגון ספר בן-סירא" (קהלת רבה י"ב, י"ב-י"ג)